

τοῦ κόσμου τούτου ἡμεῖς μὲν δὲν ὑπάρχομεν ἡ δὲ Γῆ αὐτὴ ἅπασα δὲν ὑφίσταται.

Ἐνῶ κατὰ τὸ 1781 ἡ ἀνακάλυψις τοῦ Οὐρανοῦ ἀνεβίβαζε τὰ ὅρια τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος 355—733 ἐκ. λευγῶν πέραν τοῦ Ἡλίου, κατὰ τὸ 1816 ἡ ἀνακάλυψις τοῦ Ποσειδῶνος ἀνεβίβαζε τὰ ὅρια ταῦτα ἀπὸ 733 μέχρι 14000 ἐκ. λευγῶν. Οὕτως ἡ περὶ τοῦ σύμπαντος ἰδέα αὐξάνει ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ πνεύματι κατὰ λόγον εὐθὺν πρὸς τὰς ἀνακαλύψεις τῆς ἀστρονομίας.

Ὁ κόσμος τοῦ Ποσειδῶνος εἶναι σφαῖρα 84 φορὸς ὀγκωδεστέρα τῆς Γῆς. Ἐπειδὴ ἡ ἀπὸ τοῦ Ἡλίου ἀπόστασις τοῦ Ποσειδῶνος εἶναι 30 ἄκεις μεγαλειτέρα τῆς Γῆς ἀπὸ τὸν Ἡλίον, ὁ ἀστὴρ τῆς ἡμέρας (πρέπει νὰ δίδωμεν αὐτῷ εἰσέτι τὸ ὄνομα τοῦτο;) παρουσιάζει διάμετρον 30 ἄκεις μικροτέραν τοῦ ἡμετέρου ἐπιγείου ἡλίου· ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι ἡ στιγμία τοῦ Ποσειδῶνιου Ἡλίου εἶναι 900 ἄκεις μικροτέρα τοῦ ἡμετέρου καὶ ὅτι ἡ ἡλιακὴ θερμότης καὶ τὸ φῶς ὑποβιβάζονται ἀναλόγως. Ἐκεῖ ὑπάρχει Ἡλιος 900 ἄκεις ἥττον ἐκτενὴς κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν, ἤθελε δέ τις πιστεύσει ὅτι τὸ φῶς τοῦτο εἶναι τοσοῦτον ἀσθενές, ὥστε ἡ ἡμέρα ὀλίγον διαφέρει τῆς νυκτὸς ἐπὶ τοῦ κόσμου ἐκείνου. Ἐν τούτοις ἐὰν συγκρίνωμεν αὐτὸ μετὰ τοῦ ἐν μεσονυκτίῳ διδομένου ὑπὸ τῆς πλησιφαυῆς σεληνῆς φωτός, θέλομεν ἐκπλαγῇ ἐπὶ τῇ παρουσιασθῆσιν ἐκείνῃ διαφορᾷ. Πράγματι ἡ σεληνιακὴ λάμψις εἶναι 618000 ἄκεις ἀμυδροτέρα τῆς ἡλιακῆς· δοθέντος δ' ὅτι εἶναι 900 ἄκεις ἀσθενεστέρα τῆς ἐνταῦθα, ἔπεται ὅτι τὸ φῶς τῆς Ποσειδῶνιου ἡμέρας εἶναι ἴσαν μὲ ἐκείνο ὅπερ θέλουσι δώσει 687 πλησιφαεῖς σεληναὶ ταῦτοχρόνως ἐκπέμπουσαι τὰς ἀργυρᾶς αὐτῶν ἀκτίνες ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων καθαροῦ καὶ εὐδίου οὐρανοῦ.

Ὁ Ποσειδῶν ἀποτελεῖ ὡς πρὸς ἡμᾶς τὰ ὅρια τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος. Πέραν αὐτοῦ ὑπάρχει ἔρημος ἀστρώζ. Ὁ ἐγγύτερος ἀστὴρ ἀπέχει 8000 ἄκεις ἀπὸ τοῦ Ποσειδῶνος. Στῶμεν ἐπὶ τῶν ὁρίων τούτων, ἐπὶ τῆς περιληπτικῆς ταύτης ἐκθέσεως, ἥς σκοπὸς εἶναι νὰ περιγράψῃ ἀκριβῆ, σύνοψιν τοῦ ἡλιακοῦ

συστήματος ὑπὸ τε τὴν φυσικὴν καὶ φυσιολογικὴν ἐποψίν θεωρουμένου.

Τοιαύτη ἡ μεγάλη οἰκογένεια τοῦ Ἡλίου. Τοιοῦτον τὸ οὐράνιον ἀρχιπέλαγος, ἐν ᾧ ἡ Γῆ εἶναι μικρὰ νῆσος ἀσήμαντος. Ὅπως τοιαῦτα ἀντικείμενα θαυμασμοῦ δὲν ἀνυψοῦσι τὰς ἰδέας ἡμῶν ὑπεράνω τῶν στενῶν ὁρίων τοῦ κοινοῦ βίου!

Πῶς δὲ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων δύνανται νὰ ζῶσιν ἐν τῇ ἀγνοίᾳ τῶν εὐγλωττων τούτων πραγματικοτήτων καὶ ἐν τῇ ἀδιαφορίᾳ πρὸς τὰς ὑπὸ τῆς φύσεως διδασκομένας ὑφίστας ἀληθείας;

Θ. Κτενᾶς.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

(ὑνέχεια· ἴδε φύλλ. Ε').

Αἱ Ἀθηναί εἰσι διὰ τοὺς φιλαρχαίους ἱερά τις Πηλαιστίνη, ἥς τὸ ὄνομα διεγείρει ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν τὴν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ χάρισσαν συναίσθησιν, καὶ τὴν τοῦ ὠραίου, τοῦ μεγάλου καὶ εὐγενοῦς ἰδέαν, ἣτινα παρήγαγε ποτε ἡρέμα καὶ ἀφελῶς ὁ ἀρχαῖος ἡρωϊκὸς κόσμος. Μετ' εὐλαθείας ἀναζητεῖ ἐνταῦθα ὁ φιλάρχαιος περιηγητὴς τὰ ἔχνη τὰ ὑπὸ τῶν μεγαθύμων Ἀθηναίων διαχαρχθέντα. Ἀνευρίσκει τὸν λόφον τοῦ Ἀρείου Πάγου, τοῦ σοβαροῦ τούτου δικαστηρίου ἐνθα καὶ θεοὶ ἐδίκασάν ποτε, καὶ ὁπόθεν ἐπιθεωρεῖ τὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας πόλεως συμμιγνύμενα μετὰ τῶν νῦν οἰκημάτων αὐτῆς ὡς καὶ τὰς τερπνοτάτας ἐξοχὰς τὰς ὑπὸ ἐλαιῶνων, ἀμπέλων καὶ καρποφόρων δένδρων καλυπτομένας. Ἀναβαίνει διαμέσου ἀποτόμων βράχων πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν, ἐνθα ὁ Παρθενὼν μετὰ τῶν 44 αὐτοῦ κίωνων γενικὸν σέβας καὶ θαυμασμὸν διήγειρε μέχρι τοῦ 1687, καθ' ἣν ἐποχὴν κατεστράφη ὑπὸ τῆς βαρβάρου ὀμότητος τῶν Ἑνετῶν. Διέρχεται τὴν

εὐρεῖαν Ποικίλῃν Στοάν, ἔνθα οἱ φιλόσοφοι τῶν Ἀθηνῶν περισπάτουσιν συνδιαλεγόμενοι μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτῶν, καὶ τὰ ἐρείπια τοῦ Θεάτρου, ὅπερ ἀντήχει ποτὲ ὑπὸ τῶν ἀριστουργημάτων τῆς δραματικῆς τέχνης καὶ τῆς φωνῆς τῶν ρητόρων καὶ τῶν κηρύκων. Διὰ δὲ τῶν τῆδε κἀκεῖσε διεσπαρμένων λίθων, τῶν ἄλλοτε ἀποτελούντων τὰ Μακρὰ Τείχη, κατέρχεται τέλος πρὸς τὸν Πειραιᾶ, ὅστις ἔτι παρέχει εὐρὺ καὶ ἀξιόλογον προσορμητήριον, καὶ ἔτι ἀναδείκνυσι τὰ περὶ τῆς ἀρχαίας, στερεᾶς καὶ ἄνευ ἀμνηκονίας κατασκευῆς αὐτοῦ, ἐνῶ ὁ Φαληρεὺς κατὰ τὸ ἡμῖς καταχώθη, ἡ δὲ Μουνυχία σχεδὸν ἐξέλιπεν.

Ὅτε δὲ τὴν σήμερον ὁ περιηγητὴς, ἐν τῇ κορωνίδι ταύτῃ τοῦ ἀρχαίου κόσμου, τῇ ὑπὸ τῆς ἱστορίας δι' ἀνδρίου λάμπσεως φωτιζομένη, τὰς προτέρας πνευματικὰς διαμάχας μετὰ λύπης ἀναζητῶν οὐκ ἀνευρίσκει, καὶ ἐν τῇ πόλει ἥτις ἐπὶ τοῖς χρόνοις τῆς ἀκμῆς αὐτῆς ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας κατοίκων ἠρίθμει, ἀντὶ προγονικῶν ἀρετῶν, μικροφιλοτιμίας μᾶλλον καὶ σπουδαρχίας παρὰ τοῖς σχετικῶς εὐαρίθμοις Ἀθηναίοις παρατηρεῖ, παρηγορεῖται· οὐ μόνον ἀναλογιζόμενος τὴν κοινὴν μεῖραν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὴν εἰς οὐδὲν μέρος τῆς Γῆς ἀποκλειστικῶς σταθερὰν καὶ διαρκῆ ἀπονέμουσαν τελειότητα, ἀλλὰ τὸν φωτοβόλον ἀστὲρα τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τῆς παιδείας διαδοχικῶς ἐφ' ἀπάσης τῆς οἰκουμένης ἐπεκτείνουσιν, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον, ὅτι τὰ ἔργα τῶν ἰσχυρῶν ἐκείνων διανοητικῶν δυνάμεων οὐδόλως ἀπώλοντο, καὶ ὅτι αἱ Ἀθῆναι ἐν αὐτοῖς μετ' ἀνεξιτήλου δόξης ἐπιζῶσαι, εὐέλπιδας ὁσημέραι καθιστῶσι τοὺς ταπεινοὺς αὐτῶν ἀπογόνους πρὸς τὴν ἀρχαίαν λαμπρότητα . . .

Βορειοδυτικῶς τῶν Ἀθηνῶν ἡ ἱερὰ ὁδὸς ἤγε πρὸς τὴν Ἐλευσίνα καὶ παρ' αὐτῇ πρὸς τὸ Θριάσιον πεδῖον, τὸ διὰ τοὺς καρπούς τῆς γῆς φημιζόμενον, τοὺς διὰ τῆς χειρὸς τῆς Δήμητρος τὸ πρῶτον ἐν αὐτῇ σπαρέντας. Ἀλλ' οὐδεμία χώρα τῆς ἀρχαιότητος περιεβάλλετο πυκνότερον πέπλον χαριστέρων καὶ ἱερωτέρων μυστηρίων, ὥς ἡ Ἐλευ-

σίς αὕτη, ἡ διὰ τὸν ναὸν τῆς Δήμητρος σεμνυνομένη, τὸν ἐπὶ Περικλέους ἱδρυθέντα καὶ δυνάμενον συμπεριέχειν 30,000 ἀνδρῶν. Ἀδιάφορον τὸ τί ἐδιδάσκετο ἐν τοῖς μυστηρίοις τούτοις, μεγάλους τε καὶ μικροῖς, ὑπὸ Ἱεροφαντῶν, Δαδούχων καὶ Ἱεροκηρύκων, καὶ τίνι τρόπῳ, προϊόντος τοῦ χρόνου, ὁ ἱερὸς αὐτῶν μῦθος εἰς ἐξόχους φιλοσοφικὰς ἀλληγορίας ἠδυνήθη ν' ἀνυψωθῇ. Τοῦτο δὲ μόνον γνωστὸν, ὅτι τὰ θρησκευτικὰ ταῦτα καθιδρύματα συνετέλουν ὅπωςδὴποτε πρὸς τὴν καλὴν τῶν Ἑλλήνων ἐκπαίδευσιν. Ἀλλ' ὅμως ἠθέληεν εἶσθαι μωρία τὸ νὰ νομίσῃ τις ὅτι ἐξ αὐτῶν ἠδύνατο ν' ἀπαρρεύσῃ σοφίαις ὑψηλοτέρας ἢ τελειότερας ἐκείνης, ἥτις ὑπὸ τῶν ἀμυήτων φιλοσόφων, τοῦ Σωκράτους προεζάρχοντος, μετεδίδετο τοῖς Ἑλλήσιν, ἢ νὰ οἰκτεῖρῃ τὴν ἀπώλειαν τῶν γνώσεων, αἵτινες μετὰ τῶν καθιδρυμάτων αὐτῶν συναπωλέσθησαν. Ἐν τῇ ἐποχῇ αὐτῶν ἦσαν ἴσως λυσιτελῆ καὶ σωτήρια, ἀλλ' ἀφοῦ οὐδὲν τι νεώτερον ἠδύναντο νὰ χορηγήσωσι πρὸς τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος φιλοσόφους, αἱ ἀλλόκοτοι καὶ κεναὶ αὐτῶν διατυπώσεις οὐδενὸς λόγου ἠξιοῦντο παρ' αὐτοῖς.

Ἐξ ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος ἡ Ἀττικὴ μόνον κατεῖχε μεταλλεῖα. Τὸ Λαύριον πρὸς τὴν μεσημβρινὴν αὐτῆς ἄκραν περιεῖχεν ἀρχυροῦχον γῆν ἥτις, ὥς κτῆμα τοῦ δημοσίου θεωρουμένη, ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῇ ὑπὸ παντὸς Ἀθηναίου, ὅστις ἰδίῳις ἐξόδοις ἀνελάμβανε τὴν ἐκμετάλλευσιν αὐτῆς. Ἐτι καὶ σήμερον οἱ θησαυροὶ αὐτοῦ ἀνεξάντλητοί εἰσι, καὶ μεγάλας, ὥς γνωστὸν, τὸ ἔθνος ἀπεκδέχεται τὰς ἐξ αὐτοῦ ὠφελείας. Τὸ δ' οὐ μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν Πεντελικὸν ὄρος ἐχορήγει τοῖς ἀρχαίοις τὰ λαμπρὰ καὶ λευκὰ αὐτοῦ μάρμαρα. Ὁ δ' ἄλλοτε τοσούτῳ φημιζόμενος Ὑμηττός, ἡ πρώτη αὕτη κορυφὴ τῆς τῆν Ἀττικὴν λατὰ μῆκος διασχίζούσης ὄρεινῆς σειρᾶς, διαμένει ἀτημέλητος· ἀλλὰ πάντοτε ὑπὸ θύμων καὶ ἄλλων ἀρωματικῶν φυτῶν περικοσμούμενος, τὸ ἐρατεινὸν ἐστὶ τῶν μελισσῶν ἐνδιαίτημα, τὸ δὲ μέλι αὐτῶν σημαντικὸν ἀποτελεῖ κλάδον τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀττικῆς.

Πελοπόννησος.

Διὰ τῆς Μεγαρίδος ἐπὶ τοῦ Ἴσθμοῦ ἀφικνούμεθα εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὴν νῆσον ταύτην τοῦ Πέλοπος, ἥτις, ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις, περίδροξος καὶ ἀξιοσημείωτος κατέστη ὡς ἐκ τῶν μυθολογιῶν τοῦ Πέλοπος καὶ τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ, τῶν Ἀτρειδῶν τοῦ Δαναοῦ, τῆς Ἰοῦς, τῶν Πρακλειδῶν, καὶ λοιπῶν, καὶ ἀκολουθῶς διὰ τὸν ἀρχέτυπον πολιτικὸν διοργανισμὸν καὶ τὰ παράδοξα ἤθη τῶν κατοίκων αὐτῆς.

Ἀπασα ἡ Πελοπόννησος ὁμοιάζει πρὸς κωνικὴν τομὴν ἥς τὴν κορυφὴν ἀποτελεῖ ἡ Ἀρκαδία. Ἐκ δὲ ταύτης τῆς χώρας πλείσται ὁρέων σειραὶ ἐπεκτείνονται, ἐξ ὧν αἱ δύο μέχρι τῶν ἀκρωτηρίων Ταινάρου καὶ Μαλέας προβαίνουσιν, περικλείουσιν ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν τὴν Λακωνίαν. Τρίτη σειρά βαίνει ἀνατολικῶς μέχρι τοῦ Σκυλλαίου ἀκρωτηρίου σχηματίζουσα τὴν ἐπιμήκη Ἀργολίδα. Περὶ δὲ τὴν Ἀρκαδίαν, πρὸς μὲν βορρᾶν κεῖται ἡ Ἀχαΐα, πρὸς δυσμὰς ἡ Ἠλις, καὶ πρὸς μεσημβρίαν ἡ Μεσσηνία καὶ Λακωνία.

Ἡ Κόρινθος ἐπὶ τοῦ Ἴσθμοῦ, μικρὸν βασιλείον, ἀσήμαντός ἐστιν ὡς πρὸς τὰς γαίας καὶ τὰ προϊόντα αὐτῶν, ἀλλὰ λίαν ἀξιοσημείωτος διὰ τὴν μεταξὺ δύο θαλασσῶν κατάλληλον αὐτῆς τοποθεσίαν, ὡς γενικὸς ἐμπορίου σταθμός. Ἀφ' ἐνὸς ὁ λιμὴν αὐτῆς τὸ Λέχαιον, προσεδέχετο τὰ ἐκ δυσμῶν προερχόμενα πλοῖα καὶ ἀφ' ἑτέρου αἱ Κεγχρῖαι τὰ ἐξ ἀνατολῶν. Οὕτω λοιπὸν ἡ Κόρινθος καθίστατο ἡ ἀξιολογώτερα ἀγορὰ τῶν ἀσιατικῶν προϊόντων, καὶ ἀνέκαθεν ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ πηγὴ τοῦ πλούτου καὶ τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν. Ἀλλ' οὐκ ὀλίγον καὶ αὐτοὶ οἱ Κορίνθιοι διὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν φιλοπονίας καὶ ἐπιμελείας συνετέλουν πρὸς τοῦτο. Τὰ πλοῖα αὐτῶν περιέπλεον τὰς θαλάσσας, αἱ δὲ τριήρεις τῶν ἀπετέλουν τὸ κυριώτερον μέρος τῶν ναυτικῶν τῆς Ἑλλάδος δυνάμεων. Οὐδεμία πόλις ἦν πλουσιωτέρα εἰς ἔργα τέχνης παντὸς εἶδους, εἰς περιφήμους

ναυτοὺς, ἀγάλματα, ὑδραγωγεία, Γυμνάσια καὶ εἰς δημοσίας ἀγορὰς δι' ὥραιοτάτων οἰκοδομῶν περικοσμουμένας. Πρὸς μεσημβρίαν ὑψοῦτο ἡ ἀκρόπολις αὐτῆς Ἀκροκόρινθος, φρούριον ἀπόρθητον, εὐλόγως θεωρούμενον ὡς ἡ κλεῖς τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἐξ οὗ ὁ θεατὴς ἐνησμενίζετο εἰς τὴν ἔκποσιν τοῦ Παρναστοῦ, τοῦ Ἑλικῶνος, τῆς Ἀκροπόλεως, τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Σουνίου. Ἀλλ' ἀφοῦ ἡ πόλις αὕτη ὑπὸ τοῦ πλούτου καὶ τῶν ἡδονῶν διαφθάρεισιν, ἀπώλεσε τὴν ἀρχαίαν ἐπίδρασιν καὶ εὐκλειαν αὐτῆς, ὑπέκυψεν ἐναλλάξ εἰς τὴν ὑπερβάλλουσαν ἰσχὺν τῶν Ἀργείων καὶ τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ τέλος ἐν τοῖς πολέμοις τῆς Ἀχαϊκῆς λεγομένης συμμαχίας ἐγένετο θῦμα τῆς Ῥωμαϊκῆς βαρβαρότητος. Ὁ Μούμμιος ἤρατο νίκην ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Κορίνθου, καὶ κυριεύσας ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν ἐπυρπόλησεν αὐτήν. Ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ πλείστων τῆς τέχνης ἀριστουργημάτων τὰ μὲν εἰς Ἱταλίαν ἀπεστάλησαν, τὰ δὲ ἀπωλέσθησαν ἢ κατεστράφησαν. Ὁ ἱστορικὸς Πολύβιος μετὰ λύπης ἀναφέρει (XL, 8.) ὅτι αἱ εἰκόνες τῶν περιφημοτέρων ζωγράφων ἔκειντο χαμαὶ ἢ ἐχρησίμευον τοῖς Ῥωμαῖοις στρατιώταις πρὸς τὸ κυβεύειν ἐπ' αὐτῶν. Πασίδηλον δ' ἐστὶν ὅπως ὁ Μούμμιος ἦν ἄμοιρος γνώσεως τῶν ὠραίων τεχνῶν.

Δυτικῶς τῆς Κορίνθου διὰ τοῦ ποταμοῦ Νεμέας χωριζομένη κεῖται, ἡ μικρὰ Σικυὼν, τὸ ἀρχαιότατον ἐν Ἑλλάδι βασιλείον, περιέχουσα γῆν γόνιμον καὶ ἀφθονίαν ἐλαίου, οἴνου καὶ σιτηρῶν. Ἐνεκα τῆς περιωρισμένης ἐκτάσεως καὶ ἀδυναμίας τῆς, κωλυομένη τοῦ παριστᾶν μέρας ἐνεργῶν καὶ ἀνεξάρτητον ἐν τοῖς πολιτικοῖς, ἠκολούθει ἐν ἀλλάξ τὰ συμφέροντα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης. Ἐπὶ τῆς Ἀχαϊκῆς συμμαχίας προῆλθεν εἰς ἐξάριστον βαθμὸν λάμπους διὰ τῶν κατορθωμάτων ἐνὸς τῶν ἀξιολογωτέρων πολιτῶν αὐτῆς τοῦ Ἀράτου. Οὗτος ἠλευθέρωσε τὴν ἑαυτοῦ, πατρίδα ἀπὸ τῆς τυραννίας, ἀπέσπασε τὴν Κόρινθον καὶ ἄλλας σημαντικὰς πόλεις ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Μακεδόνων, εἶτα τὴν ὑπεροχὴν τῆς Σπάρτης ἐν μέ-

ρει κατέβαλε, καὶ τῇ Ἀχαϊκῇ συμμαχίᾳ τοὶ αὐτὴν δύναμιν παρέσχευ, οἷας οὐδέποτε πρότερον ἤξιώθη.

Ἡ Σικυωνία χώρα φημὶ εἶναι προσέτι καὶ διὰ τὴν ἐν αὐτῇ κειμένην, καὶ ἕνεκεν τῆς ἀνδρείας τῆς δοξασθεῖσαν πόλιν Φλιούντα, ἐνθα ὡσαύτως ἡ κωμῶδία, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἡ σατυρική ποίησις ἔσχε τὴν ἀρχὴν τῆς. Ἡ Φλιὺς ἦν στενὴ σύμμαχος τῆς Σπάρτης ἐν τῇ ἀκμῇ αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ ὅτε ἡ πολιτικὴ δύναμις τῆς Σπάρτης ἐξιφανίσθη ἐν τῇ ἐν Λεύκτροις μάχῃ, καὶ πάντες οἱ ἄλλοι σύμμαχοι, πρὸς τὴν τύχην ἀποβλέποντες, ἀπεχωρίζοντο αὐτῆς, ἡ Φλιὺς διέμεινε πιστὴ, περιφρονήσασα μάλιστα καὶ προκαλοῦσα τὰς ἀπειλάς τῶν τε Ἀρκάδων καὶ τῶν Ἀργείων, προσπαθούτων ἵνα ἐλκύσωσιν αὐτὴν πρὸς τὸ μέρος των. Ἡ γῆ αὐτῆς ἡρημώθη, τὰ τεῖχη τῆς ἐξ ἐφόδου ἐκυριεύθησαν, ἀλλ' αἰέποτε αὕτη νικηφόρος ἀπέκρουε τὴν ὑπερβάλλουσαν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ κατ' αὐτῆς τῆς πείνης ὑπερίσχυσε διὰ τῆς καρτερίας αὐτῆς καὶ τῶν στρατηγημάτων. Διαρρήδην, καὶ μετὰ τοῦ προτήκοντος θαυμασμοῦ, διηγεῖται δ' Ξενοφῶν τὰ ἐνδοξα κατορθώματα τῆς μικρᾶς ταύτης κοινότητος, προσιμιαζόμενος οὕτωπως.

«Ἀλλὰ γὰρ τῶν μὲν μεγάλων πόλεων, οἶτι καλὸν ἐπραξαν, ἅπαντες οἱ συγγραφεῖς ὁμῶς μνησθῆναι· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, καὶ εἴ τις μικρὰ πόλις οὕσα πολλὰ καὶ καλὰ ἔργα διαπράττει, ἔτι μᾶλλον ἄξιον εἶναι ἀποφαίνεσθαι.» (Ἑλληνικ. Βιβλ. VII. Κεφ. 2) Καὶ ἀκολούθως λεπτομερῶς ἀναφέρει τὰ περὶ αὐτῆς.

Ἐντεῦθεν δυτικῶς ἐπεκτείνεται ἡ Ἀχαΐα (μεθ' ἧς συγκατελέγονται ἐνίοτε ἢ τε Σικυῶν καὶ ἡ Κόρινθος) μέχρι τοῦ Ἰονίου πελάγους, καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν βόρειον παραλίαν ὑπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου βρεχομένη, οὗτινος τὸ στόμιον σχηματίζεται ὑπὸ τῶν ἀκρωτηρίων Ρίου καὶ Ἀντιρρίου. Τὴν γῆν ἅπασαν ταύτην κατέκρησαν τὸ πρῶτον Ἴωνες, μετὰ δὲ τὴν κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν Ἀχαιοὶ ἐκ τοῦ μεσημβρινοῦ μέρους τῆς Πελοποννήσου ἐνταῦθα μετοικήσαντες. Ἡ ἐπαρχία συν-

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. ΣΤ΄.)

ίστατο ἐκ 12 πόλεων αἵτινες, ἐν ἐλευθέρῳ δισμῷ ἀλλήλαις συνεχόμεναι, διετηροῦντο ἀνεξάρτητοι μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν πρώτων τοῦ Ἀλεξάνδρου διαδόχων, ἐπὶ ἡμῖσιν περίπου αἰῶνα μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ. Τότε δὲ συνέστη ἡ περίδοξος ἐκείνη Ἀχαϊκὴ συμμαχία, ἡ περιλαμβάνουσα ἅπασαν τὴν Πελοπόννησον (ἐκτὸς τῆς Σπάρτης) καὶ τινὰς πόλεις τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Τὰ παράλια τῆς ἐπαρχίας ταύτης περιβάλλουσι δύο θάλασσες, καὶ τὰ ἐνδότερα δὲ αὐτῆς μέρη εἰσὶ παντελῶς ἄγονα πλὴν τῶν ἐναχοῦ ἀναφυόμενων ἀμπελῶν. Αἱ πόλεις αὐτῆς εἰσὶ μικραὶ καὶ ἀσήμεντοι. Πλείστα αὐτῶν ἐν τῇ παραλίᾳ κείμεναι κατεστράφησαν ὑπὸ σεισμῶν, ὡς ἡ Ἑλίκη μικρὸν πρὸ τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης, καὶ ἡ Βοῦρα καὶ ἡ Αἴγειρα. Ἡ θάλασσα καταπλημμυρήσασα τὴν Ἑλίκην, ἀνέβη μέχρι τῶν ἐκ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἱεροῦ ἄλσους τοῦ Ποσειδῶνος περικοσμουμένων λόφων, καὶ ἔτι μετὰ παρέλευσιν πολλῶν ἐτῶν ἀνεφαίνοντό τινα ἵχνη τῆς ἐξαφανισθείσης πόλεως.

Ἐκ τῆς Ἀχαΐας προβαίνομεν πρὸς τὰ ὄρη τῆς Ἀρκαδίας, μυθώδους καὶ ποιητικῆς γῆς, ὡς ἅπασαι αἱ ὀρεῖναι χώραι. Ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ Μαινάλου ὄρους περιπάτει δ' Πάν, ὁ προστάτης οὗτος τῶν ποιμένων καὶ τοῦ κυνηγίου, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου πολυάριθμοι ναοὶ, σπήλαια καὶ ἄλλα ἀνηγέρθησαν. Ἐπὶ τῆς Κυλλήνης, πρὸς τὰ σύνορα τῆς Ἀχαΐας, ἦτο ἡ κλιτὶς τοῦ Ἑρμοῦ, θεοῦ ἀνέκαθεν ἀγροτικοῦ καὶ τῆς λύρας ἐφευρετοῦ τοῦθ' ὅπερ ἀξιοσημεῖωτον, καθότι οἱ Ἀρκάδες ἦσαν λαὸς μουσικός. Ἀφοῦ ἐπὶ πολλὸν χρόνον ἐκ βαλάνων τρεφόμενοι, ἐν σπηλαίοις οἰκοῦντες, καὶ δέρμασιν ἐνδυόμενοι, διετέλουν ὁ ἀγροῖκος τῆς Πελοποννήσου λαὸς, ἅμα ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ποίησις εἰσῆχθησαν παρ' αὐτοῖς, ἐπὶ τοσοῦτον ἐξημέρῳσαν τὰ ἦθη των, ὥστε οἱ μεταγενέστεροι ἐξύμνησαν τὸν πολιτισμὸν, τὴν φιλοξενίαν καὶ τὸν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρωτα αὐτῶν. Καὶ ἐν τῇ Ἀχαϊκῇ συμμαχίᾳ οἱ γενναιότεροι πάντοτε ἀνεδείκνυντο.

Αἱ κυριώτεραι πόλεις τῆς, καί τοι ὀρεινᾶς,

ἀλλ' ἀρκούντως εὐφόρου ταύτης γῆς, εἰσίν.
— Ἡ Μαντίνεια, περίφημος διὰ τὴν ἦτταν
τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Ἐ-
παιμειώνδα. Οἱ Ἀρκάδες, κατὰ παραίνεσιν
αὐτοῦ, ἵνα ἐξασφαλισθῶσιν ἐτι μᾶλλον κατὰ
τῶν προσβολῶν τῆς Λακεδαιμόνος, συμπε-
ριέλαβον τὰς μικρὰς αὐτῶν καὶ ἀσθενεστε-
ρας πόλεις εἰς μίαν καὶ μόνην, τὴν Μεγα-
λόπολιν, ἐπικληθεῖσαν, ἥτις ἰσχυρῶς ὤχυ-
ρωμένη ὥς προμαχῶν ἀπόρρητος ἀνιδρύθη
κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Ἀλλ' οἱ πλεῖστοι τῶν
κατοίκων αὐτῆς, τέως ἀήθεις τοῦ ἐν μεγά-
λαις πόλεσι βίου, ἐγκατέλιπον τὴν νέαν ταύ-
την πόλιν μετὰ 6 ἔτη καὶ μόνον διὰ τῆς
βίας ἡδυνήθη ν' ἀναχαιτισθῇ ὁπωσιῦν ἢ ἐ-
λάττωσις τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς. Ἀλλ' ἐπὶ
τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀχαικῆς συμμαχίας ἐγένε-
το ἡ Μεγαλόπολις θῦμα τῆς Σπαρτιατικῆς
ζηλοτυπίας. Ὁ Κλεομένης κατεδάφισεν αὐ-
τὴν, καὶ ὁ Στράβων εὗρεν ἐν αὐτῇ ἀκατοί-
κητον ἔρημον. — Ἡ Λυκοσούρα, εἰς τοὺς πρό-
ποδας τοῦ Λυκαίου, ἐκείθεν τοῦ Ἀλφειοῦ,
φημιζομένη ἕνεκεν τῶν σκωπτικῶν ἐορτῶν,
αἵτινες ἐνταῦθα ἐπανηγυρίζοντο πρὸς τιμὴν
τοῦ Πανός, καὶ αἵτινες ἐγένοντο τὸ πρότυ-
πον τῶν ἐν Ρώμῃ Λυκαίων ἢ Πανείων ἐορτῶν,
ἐν αἷς καὶ αὐτὸς ὁ Πάν ἐλάμβανε πληγὰς.
— Ἡ Τεγέα, ἥς οἱ πολῖται ἐν τῇ ἐν Πλα-
ταιαῖς μάχῃ παρεχώρησαν εὐγενῶς τοῖς Ἀ-
θηναίοις τὴν ἀρχηγίαν τῆς μιᾶς πτέρυγος τοῦ
στρατοῦ, καὶ διὰ τῶν ἐν τῇ αὐτῇ μάχῃ ἀν-
δραγαθημάτων αὐτῶν ἀπέδειξαν, ὅτι οὐδό-
λως ἀπῆξιοντο καὶ οὗτοι ὁμοίας στρατηγι-
κῆς ἀρχηγίας. Ἀλλ' οὐχ ἦττον καὶ ἐν τοῖς
ἀρχαιοτάτοις χρόνοις παρέσχον δείγματα
τῆς ἀνδρείας αὐτῶν. Ὅτε μετὰ τὸν θάνατον
τοῦ Λυκούργου, ὡς διηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος
(Βιβλ. 4. 66.), οἱ Σπαρτιάται ἐπολέμουν
τοὺς Ἀρκάδας, καὶ ἐρωτήσαντες τὸν ἐν Δελ-
φοῖς Ἀπόλλωνα περὶ τῆς ἐκβάσεως τοῦ πο-
λέμου, ἔλαβον τὸν ἐξῆς κίβδηλον χρησμόν:
« Ἀρκαδίην μ' αἰτεῖς, Μέγα μ' αἰτεῖς. Οὗτοι
[δώσω]
Πολλοὶ ἐν Ἀρκαδίῃ βαλανεφάγοι ἄνδρες ἔασι,
Οἱ σ' ἀποκωλύσουσιν· ἐγὼ δέ τοι οὗτοι με-
[γαίρω.

Δώσω σοι Τεγέην ποσσίκροτον ὀρχήσασθαι,
Καὶ καλὸν πεδῖον σχοίνῳ διαμετρήσασθαι. »
ἐξαπατηθέντες ὑπ' αὐτοῦ, ἐξεστράτευσαν συν-
επιφέροντες καὶ ἀλύσσεις πρὸς ἐξανδραποδι-
σμόν τῶν Τεγεατῶν. Ἀλλ' οὗτοι γενναίως
τοὺς ἀπέκρουσαν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αἱ γυ-
ναῖκες αὐτῶν, τῆς Μαρπήσσης προεξάρχου-
σης, λαμπρὸν μέρος ἀνέλαβον ἐν τῇ μάχῃ,
καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ Πausanias (Βιβλ. 8. 48.)
λέγων τάδε: « Συνελθόντων δὲ τῶν στρατο-
» πέδων, καὶ τολμήματα ἀποδεικνυμένων ἐ-
» κατέρωθεν τῶν ἀνδρῶν πολλὰ τε καὶ ἄξια
» μνήμης, οὕτω φασὶν ἐπιφανῆναί σφισι τὰς
» γυναῖκας, καὶ εἶναι τὰς ἐργασαμένας ταύ-
» τας τῶν Λακεδαιμονίων τὴν τροπὴν, Μάρ-
» πησσαν δὲ τὴν Χοῖραν ἐπονομαζομένην ὑ-
περβαλέσθαι τῇ τόλμῃ τὰς ἄλλας γυναῖκας
κτλ. » Οἱ Σπαρτιάται λοιπὸν ἡττήθησαν καὶ
διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν ἀλύσσεων δεθέντες, διὰ
δὲ τῶν σχοινίων διαμετρησάμενοι καὶ ἐκ τῶν
πόνων ποδοκροτοῦντες ἐκαλλιέργουν τοὺς ἀ-
γροὺς τῶν Τεγεατῶν. Οὕτως οἱ θεοὶ τῶν ἀρ-
χαίων ἐνέπαιζον καὶ ἐτιμῶρουν τὴν ἀλαζο-
νείαν.

Πρὸς δυσμὰς τῆς Ἀρκαδίας κεῖται ἡ ἐ-
παρχία Ἥλις, ὑδατώδης καὶ εὐφορος γῆ,
πλήρης φιλοπόνων κατοίκων καὶ τοσούτον
πρὸς τὴν γεωργίαν ἀφωσιωμένων, ὥς πλεῖ-
σται οἰκογένειαι αὐτῶν μέχρι τρίτης γενεᾶς
οὐδόλως ἐγκατέλιπον τὴν πατρίδα των πρὸς
μετανάστευσιν. Ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀπήλαυ-
σαν ἐντελοῦς εἰρήνης. Ὡς εὐνοούμενοι δὲ ὑπὸ
τοῦ πρώτου τῶν Θεῶν, οὐ οἱ ἀγῶνες ἐτε-
λοῦντο παρ' αὐτοῖς, διετέλουν ἀνεπηρέαστοι
ὑπὸ τῶν ἄλλων ἐλληνικῶν λαῶν· καὶ διὰ
οὗτοι πολεμοῦντες διήρχοντο διὰ τῆς χώρας
αὐτῶν, ὥφειλον πρῶτον νὰ καταθέτωσι τὰ
ὅπλα πρὸ τῶν συνόρων αὐτῆς. Ἀλλ' ἐν τοῖς
τελευταίοις χρόνοις δὲν ἡδυνήθησαν καὶ οὗ-
τοι νὰ ὑπεκφύγῃ τὴν κοινὴν μοῖραν τῶν
Ἑλλήνων. Πολλάκις ἐπολέμησαν μετὰ τῶν
Ἀρκάδων καὶ ἐν τῷ Πελοποννησιακῷ πολέμῳ
ἔλαβον μέρος.

Ἡ πρωτεύουσα αὐτῆς Ἥλις, πρὸς τὰ βο-
ρεινὰ μέρη τῆς ἐπαρχίας, συνέκειτο ἐκ τῆς
συνενώσεως πολλῶν χωρίων ἀπὸ τῆς ἐπο-

χῆς τοῦ δευτέρου περσικοῦ πολέμου Οὐδὲν τεῖχος περιέκλειεν αὐτήν, καθότι ἐσέδετο ὡς πόλις ἱερὰ. Ἐν τῷ μέσῳ ἔκειτο ἡ Ὀλυμπία ἐπὶ τοῦ Ἀλφειοῦ, καὶ παρ' αὐτῇ ἡ ἀρχαία Πίσσα, ἣτις ὁμῶς πρὸ τοσοῦτων χρόνων εἶχεν ἐξαφανισθῆ, ὥστε πλείστοι ἀμφέβηλλον περὶ τῆς προτέρας ὑπάρξεως αὐτῆς. Μέγα μέρος τῆς Ὀλυμπίας ἐκάλυπτον αἱ οἰκοδομαὶ καὶ στοαί, αἱ πρὸς τοὺς ἀγῶνας χρησιμεύουσαι, μεταξὺ τῶν ὁποίων διέπρεπεν ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Ἐνταῦθα ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἀνῆλθεν εἰς τὸν ὑψιστον αὐτῆς βαθμὸν, καὶ τοσοῦτον, ὥστε οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον ὅτι, ἂν ὁ Ζεὺς κατήρχετο ἐπὶ τῆς γῆς, ἤθελεν ἐνταῦθα ἀνέυρει δεύτερον οὐρανὸν πρὸς κατοικίαν αὐτοῦ. Τοῦ ναοῦ ἀντάξιον ἦτο τὸ ἄγαλμα τοῦ Διός, τὸ ἀριστοῦργημα τοῦτο τοῦ Φειδίου, τὸ συλληφθὲν καὶ κατεργασθὲν συνωδᾷ τῇ ἐπικῇ τοῦ Ὀμήρου περιγραφῇ ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος. Ὁ Θεὸς ἐκάθητο εἰς θρόνον, τὴν κεφαλὴν περιβεβλημένος κλάδῳ ἐλαίας, καὶ ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ κρατῶν τὴν θεάν τοῦ πολέμου καὶ θυγατέρα αὐτοῦ Ἀθηνᾶν, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ τὸ ἡγεμονικὸν σκῆπτρον. Διηγούνται τινες ὅτι εἶχεν ὕψος 60 ποδῶν, τὸ δὲ πλῆθος παρεπονεῖτο ὅτι ὁ θόλος τοῦ ναοῦ παρεκώλυε δῆθεν τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ Θεοῦ. Περὶ τὸν ναὸν τοῦτον, ἐνθα αὐτὸς ὁ Ζεὺς ἦν, αὐτως εἶπεν, ὁ ἀγωνοθέτης, ἐτελοῦντο οἱ περίφημοι ἐκεῖνοι ἀγῶνες, οἱ ἀναβιβάζοντες τὸν νικητὴν ἐπὶ τῆς ὑψίστης βαθμίδος τῆς εὐδαιμονίας, ὅντες συγχρόνως καὶ τὸ κέντρον μιᾶς τῶν μεγάλτερων τῆς Ἑλλάδος πανηγύρεων.

Ἀνατολικῶς τῆς Ἀρχαδίας κεῖται ἡ Ἀργολίς, μεγάλη ἐπαρχία μεταξὺ τοῦ Σαρωνικοῦ καὶ Ἀργολικοῦ κόλπου, εὐαρέστως διασχιζομένη ὑπὸ λόφῳ καὶ ὀρέων, καὶ πλήρης εὐφρόνων γαιῶν, ἄφθοιον φορβὴν παρεχουσῶν εἰς ἀγέλας ἐξαιρέτων ἵππων. Ἐν τῇ ἡρωϊκῇ ἐποχῇ διέλαμψαν ἐνταῦθα τὰ ὀνόματα τοῦ Ἰνάχου καὶ τοῦ Δαναοῦ. Ἐνταῦθα ἐγεννήθη ὁ Περσεὺς καὶ ὁ Ἡρακλῆς. Ἐνταῦθα ἐβασίλευσεν ὁ Ἀγαμέμνων ἐπὶ τοῦ Ἀργούς καὶ τῶν ἀρκειῶν Μυκηνῶν,

ὧν πόλεων τὰ κυκλώπεια τείχη τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν ἀνῆγγελλον ὑπαρξιν. Οἱ κάτοικοι τῆς χώρας ἐφημίζοντο ὡς ἄνδρες. Ἐλάμβανον μέρος ἐν ἀπάσαις ταῖς μάχαις τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν λαῶν, καὶ διετήρουν τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν κατὰ τῶν εἰσβολῶν τῆς γειτονεύουσας Σπάρτης. Αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι οὐδόλως ἥκμασαν παρ' αὐτοῖς. Ἀλλ' ὁμοῦ οἱ ἀγαλματοποιοὶ Ἀγελάδης καὶ Πολόκλητος ἦσαν Ἀργεῖοι, ὡς καὶ ἡ ποιήτρια Τελεσίλλα. Ἀλλ' αὕτη φημίζεται μᾶλλον διὰ τὴν ἀνδρείαν αὐτῆς. Ὅτε τὸ Ἄργος, εἰς αἵματηράν τινα μάχην κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν, ἀπώλεσε τὸ ἄθος τῶν νέων μαχητῶν αὐτοῦ, οἱ δὲ πολέμιοι ἠτοιμάζοντο νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν ἀπροσάτευτον πόλιν, ἡ Τελεσίλλα συναγαγοῦσα διὰ προτρεπτικῶν λόγων τὰς γυναῖκας, ἀρπάζει τὰ ὅπλα ἐκ τῶν νεῶν, ὁρμᾷ μετ' αὐτῶν ἐκτὸς τῶν τειχῶν καὶ ἀπακρούει γενναίως τὸν ἐχθρὸν, οὐκ ἀγνοοῦντα βεβαίως τὴν αἰσχύνην εἴτε τῆς νίκης εἴτε τῆς ἥττης αὐτοῦ. Τὸ γεγονός τοῦτο καθιερώθη δι' ἐορτῆς, καθ' ἣν αἱ γυναῖκες ἐνεδύοντο φορέματα ἀνδρικά. Τῇ δὲ Τελεσίλλῃ ἀνηγέρθη ἄγαλμα κρατοῦν περικεφαλαίαν ἐν τῇ χειρὶ. Οὐχ ἥττον διεφημίσθησαν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας καὶ οἱ υἱοὶ τῆς ἱερείας τοῦ Ἀργούς, Κλεόβης καὶ Βίτιων, θύματα γεγονότες τῆς νείκης αὐτῶν ἀφοσιώσεως.

Πρὸς τὰ μεσημβρινὰ σύνορα τῆς Ἀργολίδος ἔκειτο ἡ Τυρίνη ἢ Θυρέα, ἀντικείμενον μεγάλης ἐριδος μεταξὺ Ἀργείων καὶ Σπαρτιατῶν, καὶ ἐνθα ἐτελέσθη ἡ ἡρωϊκὴ ἐκείνη πρᾶξις τοῦ Ὀρθριάδου, ὅστις, καθ' ἣν ἀναφέρει ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας Πρόδοτος (Βιβλ. Α. 82), καὶ τοι τροπαιοῦχος, αὐτοχειριάζεται ἵνα μὴ ἐπιζήσῃ μετὰ τὸν θάνατον τῶν 300 συμμαχητῶν αὐτοῦ. «Τὸν δὲ ἕνα λέγουσι τὸν περιλειφθέντα τῶν τριηκοσίων Ὀρθρυάδην, αἰσχυρόμενον ἀπονοστήσειν εἰς Σπάρτην, τῶν οἱ συλλοχιστέων διεφθαρμένων, αὐτοῦ μιν ἐν τῇ αἰ» Ὀυρέῃ σι καταχρήσασθαι ἑαυτόν.» Πρὸς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν κεῖται ἡ Τροιζή-

νη, ἔνθα κατῴκει ὁ γέρον καὶ συνετὸς Πιτθεύς, ὁ υἱὸς τοῦ Πέλοπος, ὁ ἀναθρέψας τὴν Θηοῖα καὶ τὸν Ἰππόλυτον. Περαιτέρω ἡ Ἐπίδauρος, περίφημος διὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὑπὸ τῶν Ἀσκληπιαδῶν διακονούμενον, εἰς δὲ ἐξ ἀπάντων τῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος προσήρχοντο οἱ ἀσθενεῖς ἵνα θεραπευθῶσιν. Ἐπὶ τῶν τοῦ ναοῦ κίωνων ἦσαν ἀνηρτημένοι πίνακες περιέχοντες ἐγγεγραμμένα τὰ ὀνόματα τῶν ἀσθενῶν, τὸ εἶδος τῆς ἀσθενείας καὶ τὸν τρόπον τῆς θεραπείας αὐτῶν. Τοῦθ' ὅπερ καὶ ὁ Ἱπποκράτης ἀπεμνήσθη ἐν τῷ ἐν Κῷ ναῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Ἀλλ' ἐνταῦθα οἱ ἀσθενοῦντες ἔκειντο ἀπεκδεχόμενοι τὸν τρόπον τῆς θεραπείας ὑπὸ τῆς καθ' ὕπνον φωνῆς τοῦ Θεοῦ. Ἐν τῷ ναῷ προσέτι διστρέφοντο καὶ δέκα ὄφεις ὡς ἀντιπρώσωποι τοῦ Θεοῦ, ἐξ ὧν τὸν ἕνα ἀκολουθῶς οἱ Ῥωμαῖοι μετήνεγκαν ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν. Κατ' εὐθείαν πρὸς βορρᾶν παρὰ τοῖς συνόροις τῆς Κορίνθου, ἔκειτο ἡ Νεμέα, περίφημος καὶ αὕτη διὰ τοὺς ἀγῶνάς της, οἵτινες συνεστήθησαν, εἴτε ὡς ἐπικῆδαιοι πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀρχεμόρου, ἢ πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους μετὰ τὸν φόνον τοῦ λέοντος τῆς Νεμέας.

Τὰ μεσημβρινὰ τῆς Πελοποννήσου κατέχουσιν ἡ Λακωνία καὶ ἡ Μεσσηνία. Ἡ Μεσσηνία ἀπὸ τῆς Λακωνίας διὰ τοῦ Ταυγέτου ὄρους χωριζομένη, περικλείει τὸν εὐρὺν Μεσσηνιακὸν κόλπον. Ἡ πρὸς κτηνοτροφίαν καὶ εὐφορίαν ἐξαιρετος γῆ αὐτῆς διήγειρεν ἀνέκαθεν τὸν φθόνον τῆς Σπάρτης ἥτις, ὡς χορηγῆσασα τοὺς πρώτους ἐν αὐτῇ Δωριεῖς βασιλεῖς, ἀπῆται καὶ εἰδὸς τι κυριαρχίας ἐπ' αὐτῆς. Ὅθεν ἐκ τῆς ἀντιζηλίας ταύτης καὶ ἄλλων ἀμοιβαίων διερεθισμῶν ἐγεννήθησαν οἱ Μεσσηνιακοὶ λεγόμενοι πόλεμοι. Κατ' ἀρχὰς οἱ Μεσσήνιοι ἡττηθέντες ἐν αὐτοῖς, ἠναγκάσθησαν ἵνα παραχωρήσωσι τὸ ἥμισυ τῶν προσόδων τῆς γῆς τῶν τοῖς νικηταῖς Σπαρτιάταις. Ἀφοῦ ὁμως μετὰ παρέλευσιν τριάκοντα ὀκτὼ ἐτῶν καταθλίψεως ἐπανεστησαν, ἡ ἀπόπειρα αὐτῶν οὐδόλως ἐπὶ τέλους ἐτελεσφόρησε· καίτοι θαυμάσια καὶ

σχεδὸν ὑπεράνθρωπα κατορθώματα ἐγένοντο καὶ μάλιστα ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ Ἀριστομένους ὅστις, ἀπόγονος ὢν τῶν ἀρχαίων βασιλέων, ἀπεποιήθη ὁμως τὴν βασιλείαν καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ λαοῦ μεταχειρίσθη ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ. Πρὶν ἢ ἐκραγῇ ἡ ἐπανάστασις, μετέβη κρυφίως εἰς Σπάρτην ἵνα διασπείρῃ τὸν τρόμον ἐν αὐτῇ καὶ ἀνῆρτησεν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀθηνᾶς ἀσπίδα φέρουσαν τὴν δε τὴν ἐπιγραφὴν: «Ὁ Ἀριστομένης τὴν ἀσπίδα ταύτην ἀφιεροῖ ἐκ τῶν Σπαστιωτικῶν λαφύρων». Κατὰ συνέπειαν ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἀνεδείκνυτο πάντοτε νικητῆς. Ἡ Σπάρτη ἐταπεινοῦτο καὶ μόνος ὁ Τυρταῖος ἀνεζωπύρου τὸ θάρρος αὐτῶν. Ἀφοῦ δ' οἱ Μεσσήνιοι ἐκδιωχθέντες τῶν ἐπιλοίπων αὐτῶν ὀχυρωμάτων, περικλείσθασαν εἰς τὸ φρούριον Εἷρα, καὶ ἐνταῦθα ὁ Ἀριστομένης οὐκ ἐπαύσατο παρενοχλῶν καὶ λαφυραγωγῶν τοὺς ἐχθρούς. Ἀλλ' ἐν μιᾷ αὐτοῦ ἐφόδῳ καταπληγῶντες, συνελήφθη ὑπ' αὐτῶν καὶ ἐρρίφθη ἀπανθρώπως μετὰ καὶ ἄλλων νεκρῶν εἰς βυθίαν καὶ ἀδιέξοδον τάφρον. Ἀλλὰ μία ἀλώπηξ, ὡς ἀναφέρει ἡ ἱστορία, διέσωσεν αὐτὸν καὶ ἐνεφανίσθη πάλιν πρὸς ἐκπληξιν τῆς Σπάρτης πρὸ τῶν συνόρων αὐτῆς. Συλληφθεὶς δ' ἐκ νέου, ἐσώθη διὰ τῆς γενναιότητος αὐτοῦ, φονεύσας μέγαν ἀριθμὸν ἀντιπάλων. Ἀλλ' ἀφοῦ ἡ Εἷρα παρεδόθη δι' ἀπάτης τοῖς Σπαρτιάταις, διελθὼν μετὰ τῶν ὁπαδῶν του τὴν Ἀρκαδίαν, ὥρμησε σχεδὸν θριαμβευτικῶς διὰ μέσου τῶν Σπαρτιατικῶν στρατευμάτων, καὶ ἤθελε πιθανῶς κατακτῆσαι καὶ αὐτὴν τὴν Σπάρτην ἂν δὲν προῦδίδετο ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀρκαδίας Ἀριστοκράτους. Πλείστοι τῶν ἐπιζησάντων Μεσσηνίων μετέβησαν εἰς Σικελίαν ἔνθα ἐκτίσαν τὴν Μεσσήνην. Ἀλλ' ὁ Ἀριστομένης διέμεινεν ἐν Ἑλλάδι, λίαν τιμώμενος καὶ θαυμαζόμενος, καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ χρησμοῦ ὁ βέλτιος ἀνὴρ ἀναγορευθεὶς. Ὅτε δὲ, ἑνδεκα ἔτη μετὰ τὴν ἐν Θερμοπύλαις μάχην, συνέβη καταστροφικὸς ἐν Σπάρτῃ σεισμὸς, ἐπωφεληθέντες τῆς περιστάσεως οἱ Εἰλωτες μετὰ τῶν καταδουλωθέντων κατοίκων τῆς Μεσσηνίας, ἀνενέωσαν τὸν πόλε-

μον μετὰ διακοσασετῇ δουλείαν, ὠχυρώσαντες οἱ Μεσσήνιοι τὴν Ἰθώμην, διετέλουν ἐν αὐτῇ ἀμυνόμενοι ἐπὶ δεκαετίαν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους συνθηκολογήσαντες μετὰ τῶν ἐναντίων, καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἀθηναίων ἐγκατεστάθησαν εἰς Ναύπακτον. Ἐν δὲ τῷ Πελοποννησιακῷ πολέμῳ ἀπεδιώχθησαν καὶ ἐντεῦθεν ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ ἀπῆλθον διασπαρέντες εἰς Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν. Ἀλλ' ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀνεκάλεσεν αὐτοὺς ἐκ τῆς ἐξορίας, καὶ πρὸς αἶσχος τῶν ὑπ' αὐτοῦ ταπεινωθέντων Σπαρτιατῶν ἐγκατέστησεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀρχαίαν πατρίδα.

Ἡ Λακωνία ὑπὸ διττῆς σειρᾶς ὁρέων περικλειομένη καὶ ἐκ τῶν ἄλλων χωρῶν διαχωριζομένη, διαβρέχεται κατὰ μῆκος ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Εὐρώτα. Ἡ ὁρεὶνὴ αὐτῆς γῆ λιθώδης ἐστὶ καὶ τραχεῖα, ἀλλ' αἱ κάτωθι πεδιάδες ἀρκούντως εὐφοροὶ. Τὸ κλίμα δριμύτατον τὸν χειμῶνα καὶ θερμότατον τὸ θέρος. Πλείστοι ἐπίστευσαν ὅτι ἡ ἰδίουκρασία αὕτη τοῦ κλίματος παρέσχε τὸν πολεμικὸν χαρακτῆρα τῶν Λακωνίων, βασιζόμενοι καὶ εἰς τὰ μέχρι τῆς σήμερον διατηρούμενα ἰδιώματα αὐτῶν. Οὐχ ἦττον ὁμοιογενεῖς ὅτι τὸ μαχητικὸν πνεῦμα ἦν ὁ ἰδιόζων τῆς Δωρικῆς φυλῆς χαρακτῆρ, ὅστις, διὰ τῶν νόμων τοῦ Λυκούργου ἔτι μᾶλλον ἐνισχυθεὶς, περιεβάλετο τὴν ἀπαραδειγματίστον ἐπιμονὴν ἐκείνην καὶ τραχύτητα τῶν ἡθῶν. Περὶ τῆς νομοθεσίας τοῦ Λυκούργου ὁμιλεῖ ἐν ἐκτάσει ἡ ἱστορία· ἀρκεῖ δ' ἐνταῦθα ν' ἀναφέρωμεν ἐν συνόλῳ, ὁπίοός τι ὁ παράδοξος οὗτος λαὸς τῶν Λακωνίων, ὁ καταπλήττων τὰ ὄμματα τῶν ἐκάστοτε ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν παρεπιδημούντων ξένων: Λαὸς πολεμικὸς, ἀνδρεῖος, ὑπερήφανος καὶ σκληρὸς, οὐδὲν ἀνώτερον τοῦ νόμου ἀναγνωρίζων, ἀλλ' ἐν αὐτῷ καὶ μόνῳ δεισιδαίμονα φερ' εἶπεῖν σεβασμὸν ἀπονέμων, οὐδεμίαν τέχνην ἐπαγγελλόμενος, ἀλλὰ θεωρῶν ἀπάσας ὡς ὄργανα πολυτελείας καὶ διαφθορᾶς καὶ ὁμῶς δι' αὐτῆς ταύτης τῆς σκληραγωγίας τοῦ τοσαύτην ἐντύπωσιν ἐμποιήσας, ὥστε ὁ Ξενοφῶν καὶ ὁ Πλάτων τὸ πολίτευμα αὐτῶν ὡς πρότυπον, καὶ τὰ ἦθη αὐτῶν ὡς τὰ βέλτι-

στα ἐξύμνησαν. Οὐχ ἦττον δὲ καὶ ὁ τῶν γυναικῶν τῆς Λακωνίας χαρακτῆρ ὅλως διάφορος ἀνεδείκνυτο τοῦ τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν χωρῶν. Ἐνῶ ἐν ταύταις αἱ εὐγενεῖς καὶ πλούσιαι κυρίαι ὡς καὶ αἱ θυγατέρες σπανίως ἐγκατέλειπον τοὺς γυναικωνίτας αὐτῶν, ἀλλ' ἐν ταῖς οἰκιακαῖς φροντίσι περιοριζόμεναι, οὐδὲν ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰ τῆς πολιτείας, αἱ Σπαρτιάτιδες παρθένοι ἀπ' ἐναντίας ἐγυμνάζοντο δημοσίᾳ ἐν ταῖς παλαίστραις, καὶ ὑπανδρευόμεναι, ἀνεδέχοντο τὰ αὐτὰ βάρη καὶ δικαιώματα ἅπερ καὶ οἱ σύζυγοι αὐτῶν. Τὸν πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὸν ἡρώϊσμόν ἐρωτα ἐθεώρουν πρωτίστην ἀρετὴν, τὰ αὐτὰ αἰσθήματα μεταδίδουσαι καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῶν. Ὅτε τις εἶπε πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ βασιλέως Λεωνίδα, «Σεῖς μόναι αἱ Σπαρτιάτιδες γυναῖκες ἐξουσιάζετε τοὺς ἄνδρας», «Ναί, ἀπεκρίθη, διότι μόναι ἡμεῖς γεννῶμεν τοιοῦτους». Ὁ ἐνδοξὸς θάνατος τῶν υἱῶν των ἦτο ἄγγελος χαρᾶς καὶ οὐχὶ πένθους. Σπαρτιάτις μήτηρ ἀπέστειλε τοὺς πέντε υἱοὺς τῆς εἰς τὸν πόλεμον, καὶ περιέμενεν ἐν τοῖς προαστείοις ἵνα μάθῃ τὴν ἐκβασιν τῆς μάχης. Ὅτε δ' ἐφθασέ τις καὶ ἐρωτηθεὶς παρ' αὐτῆς τὰ περὶ τῆς μάχης, ἀπεκρίθη ὅτι οἱ παῖδες τῆς ἐφρονεύθησαν· ὦ ἀνδράποδον, εἶπε, δὲν σ' ἐρωτῶ περὶ τούτου, ἀλλὰ πῶς ἔχει τὰ περὶ τῆς μάχης. Εἰπόντος δὲ πάλιν ἐκείνου ὅτι ἡ πατρίς νικᾷ· Εὐχαρίστως, εἶπε, δέχομαι καὶ τὸν θάνατον τῶν υἱῶν μου.

«Ἐκπέμψασά τις τοὺς υἱοὺς αὐτῆς πέντε ὄντας ἐπὶ πόλεμον, ἐν τοῖς προαστείοις εἰστήκει, караδοκοῦσα τί ἐκ τῆς μάχης ἀποβήσοιτο· ὡς δὲ παραγενόμενός τις, πυθομένη ἀπήγγειλε τοὺς παῖδας ἅπαντας τετελευτηκέναι. Ἀλλ' οὐ τοῦτο ἐπυθόμην,» εἶπε, κακὸν ἀνδράποδον, ἀλλὰ τί πράττει ἡ πατρίς. Φήσαντος δὲ ὅτι νικᾷ, Ἀσμένη τοῖσιν εἶπε, δέχομαι καὶ τὸν τῶν παίδων θάνατον». (Πλουτάρχου, Λακαίν. Ἀποφθεγ.)

Ὑπὸ τοιούτων αἰσθημάτων ἐμφορούμεναι, περιεφρόνουν αὐταὶ τὰς ματαίας ἐπιδείξεις καὶ τοὺς γυναικεῖους καλλωπισμούς. Ὅτε ποτὲ Ἰωνικὴ τις γυνὴ ἐσεμνύετο πρὸς Λά-

καιναν ἐπὶ τῇ πολυτελείᾳ τῶν κοσμημάτων αὐτῆς καὶ ὑφασμάτων, παρουσιάσασα ἡ Δάκαινα τοὺς τέσσαρας υἱοὺς τῆς σεμνοῦς καὶ χρηστοθήβεις νέους: «Τοιαῦτα. ἔφη, δεῖν εἶναι » τὰ τῆς καλῆς καὶ ἀγαθῆς γυναικὸς ἔργα » καὶ ἐπὶ τούτοις ἐπαίρεσθαι καὶ μεγαλαυχεῖν.»

Ὁ ἀξιοθαύμαστος οὗτος λαὸς, οὗτινος ἅπας ὁ βίος ὑπῆρξε διηνεκῆς τῶν πολεμικῶν γύμνασις καὶ ὅστις τὴν ιδιότητα αὐτοῦ ταύτην, ἥτις ἄλλως τε παρ' ἄλλοις τιτὶ λαοῖς ἤθελε φανῇ ἐπείσακτος καὶ βραχυχρόνιος, τὸν μόνον οὐσιώδη σκοπὸν τῆς ἐνεργείας του ἐθεώρει, ἀναδείκνυται καὶ διακρίνεται μᾶλλον ὑπὸ μονομερῶν καὶ ἀτομικῶν κατορθωμάτων ἢ ὑπὸ μεγάλων πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Καὶ ὁμως οἱ Λακεδαιμόνιοι, συμμαχίαν ποιησάμενοι καὶ μετ' ἄλλων πόλεων ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου, ἐπολέμησαν ἐπὶ 27 ἔτη κατὰ τῶν Ἀθηναίων, ἄνευ ἀποφασιστικῆς τοῦ πολέμου ἐκβάσεως, μετρίως, τῇ προτροπῇ καὶ τῇ στρατηγικῇ ὁδηγίᾳ τοῦ Ἀλκιβιάδου, ἀνδρὸς τὸ πολίτευμα τῆς ἐξουτοῦ πατρίδος ἤδη καταλύσαντος, ἦσαντο νίκην λαμπρὰν καὶ ἐπὶ τινα χρόνον κατέσχον τὴν τῆς Ἑλλάδος ἡγεμονίαν. Μετ' οὗ πολὺ ὁμως ἀπώλεσαν αὐτήν, καὶ τὸ πνεῦμα ἐνδὲς μόνου ἀνδρὸς ἤρκεσεν ἵνα καταβάλλῃ τὴν ὑπεροψίαν καὶ ὀλιγοψίαν, μεθ' ὧν οἱ νικηταὶ κατέθλιβον οὐ μόνον τοὺς ἡττηθέντας ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰδίους αὐτῶν συμμάχους. Λαμπρὸν τοῦτο παράδειγμα, ὅπερ ἄλλως τε καὶ ἐκ τῆς νεωτέρας ἱστορίας πολλάκις ἐγένετο καταφανές, ὅτι ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ γύμνασις δὲν παρέχουσι μόναι στρατιωτικὴν ὑπεροχὴν, ἀλλ' ὅτι ἡ τέχνη τοῦ πολέμου ἀπαιτεῖ ὅλως διάφορον, περιεκτικώτερον καὶ διορατικώτερον διοργανισμόν.

Ἐτι καὶ νῦν ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ κατοικεῖ λαὸς φιλελεύθερος, γενναῖος, ἀνδρεῖος, καὶ, κατὰ τὴν κοινὴν ὁμολογίαν, ἐκ τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν καταγόμενος.

(Ἐπεται τελευταῖον τὸ περὶ Νήτων καὶ Ἀποικιω-
ν τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος).

Ἐμ. Γιαρρακόπουλος.

ΛΙΘΟΓΡΑΦΤΟΙ ΕΙΚΟΝΕΣ.

Ποκνὸν ψηφιδόγραμμα ἐκ πετάλων
σπλίνδοντος χρυσοῦ.

Ὁ Ἐμπορος τῆς Ἑνείας.

Ἡ Μουσικὴ τέχνη εἶναι ἀποκλειστικὸν σχεδὸν τῆς νεωτέρας Ἰταλίας κτῆμα κληροδοτηθὲν τοῖς εὐφυέσι τῆς Ρώμης καὶ Φλωρεντίας καλλιτέχναις ὑπὸ τῶν προγόνων αὐτῶν, οἱ ἅπλοιοι κατὰ μὲν τοὺς κλασικοὺς χρόνους διεκόσμουσαν τ' ἀνάκτορα τῶν Κιζιάρων, κατὰ δὲ τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης Χριστιανικῆς τέχνης ἀφιερῶθησαν εἰς τὴν καθωράϊσιν τοῦ καθηδρικοῦ νου τοῦ Ἁγίου Μάρκου. Μετ' ἐξαισίου ὑπαμονῆς δεσπόζων τοῦ φλογεροῦ αὐτοῦ μεσημβρινοῦ αἵματος—μετ' εὐσυνειδήτου πιστότητος διαιωνιζούσης μέχρι τῆς σήμερον τὸ σοβερὸν τοῦ Γιόττου(1)

(1) Γιόττος, οὕτως ὀνομασθεὶς ἐκ παραφθοράς τοῦ ὀνόματος *Angiolotto*, ὑποκοριστικοῦ τοῦ *Angelo*, ζωγράφος, γλύπτης καὶ ἀρχιτέκτων, γεννηθεὶς μὲν περὶ τὸ 1266 ἐν τῇ παρὰ τὴν Φλωρεντίαν Οὐεσπινιανῇ (*Vesprignano*), ἀποθανὼν δὲ τῷ 1334. Φυλάττοντος αὐτοῦ κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ποίμνια ὁ Κιμαβούης (*Cimabue*), εἰς τῶν ἀρχαιοτάτων τῆς Ἰταλίας ζωγράφων μαντεύσας τὴν εὐφυΐαν αὐτοῦ παρέλαβεν αὐτὸν ὡς μαθητὴν του. Καὶ ὁ μὲν Κιμαβούης εἶχεν ἤδη ἀνακαινίσει τὰς τέχνας ἀναζωπυρῶν τὴν ἀπὸ πολλοῦ παραμεληθεῖσαν τῆς φύσεως σπουδὴν, ἀλλὰ τὸ ὕψος αὐτοῦ ἦν τραχύ τε καὶ ἄχαρι, ὁ δὲ Γιόττος λαμβάνων καὶ αὐτὸς, ὡς πρότυπον, τὴν φύσιν, περιέβαλεν αὐτὴν διὰ χαρακτήρων εὐγενεστέρων προετοιμάσας οὕτω τὴν ὁδὸν τῷ Ραφαήλῳ. Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων τοῦ ζωγράφου τούτου εἰκόνων ἐξέχουσιν ἡ τοῦ ἐξ Ἀσσισίου Ἁγίου Φραγκίσκου (*San Francesco d' Assisi*), ἣν θεᾶται τίς ἐν τῷ Λούβρῳ, καὶ μουσεῖωμά τι παριστῶν τὸν Ἁγ. Πέτρον περιπατοῦντα ἐπὶ τῶν ὑδάτων (ἐν τῷ ἐν Ρώμῃ ναῷ τοῦ Ἁγ.